

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНЬКОГО»
Кафедра західних і східних мов та методики їх навчання

Юмрукуз А. А.

Методичні рекомендації до практичних занять
з дисципліни «Лексикологія (турецька мова)» для студентів 3-го
року навчання спеціальності 014 Середня освіта (Мова і
література (турецька))

Одеса, 2022

Рекомендовано Вченою радою ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського» (протокол № від 2022 р.)

А. А. Юмрукуз

Методичні рекомендації до практичних занять з дисципліни «Лексикологія (турецька мова)» для студентів 3-го року навчання спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (турецька)). Одеса, Магістр. 2021. 31 с.

Рецензенти: кандидат філологічних наук, доцент Жаборюк І. А.

викладач турецької мови та літератури Норгалієва А. Т.

Методичні рекомендації покликані допомогти студентам 3-го року навчання у виконанні практичних завдань в межах тем, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни «Лексикологія (основна іноземна мова)» спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (турецька)). Посібник має на меті поглибити знання здобувачів освіти з лексикології турецької мови та сприяти формуванню лінгвістичної і соціокультурної компетентностей студентів.

İÇİNDEKİLER

Önsöz	4
SEMİNER 1. Sözçük bilimi	5
SEMİNER 2. Sözçük bilimi- amacı, çalışma konusu ve ödevleri	6
SEMİNER 3. Modern Türk edebi dilinin tarihine kısa bir gezi	8
SEMİNER 4. Türk dilinin sözçük yapımı	9
SEMİNER 5. Türk dilinin sözçük yapımının özellikleri	11
SEMİNER 6. Kelime anlamları	13
SEMİNER 7. Kelime anlamları: pratik	14
SEMİNER 8. Kelime anlamları: metafor	17
SEMİNER 9. Metafor: pratik	18
SEMİNER 10. Metaforun çeşitleri	23
SEMİNER 11. Metaforun özellikleri	25
SEMİNER 12. Deyim bilimi	26
SEMİNER 13. Deyim bilimi: pratik 1	27
SEMİNER 14. Deyim bilimi: pratik 2	28
SEMİNER 15. Deyim bilimi: pratik 3	29
Sınav soruları	30
Kaynakça	31

ПЕРЕДМОВА

Відповідно до рекомендацій Ради Європи, освітньо-професійної програми спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (турецька)) та робочої програми навчальної дисципліни «Лексикологія (основна іноземна мова)» результатом вивчення згаданої дисципліни повинно стати набуття знань щодо предмету та завдань курсу, зв'язку лексикології з іншими науками; найважливіших проблем та напрямків досліджень лексикологічної парадигми; диференційних ознак прошарків словника сучасної турецької мови та їх лексико-семантичних та прагматичних особливостей; спільних та відмінних рис фразеологізмів та паремій турецької мови тощо; а також вмінь аналізувати лексико-семантичні явища на парадигматичному та синтагматичному рівнях; виділяти типи значень слова, аналізувати семантику слів, механізм та наслідки семантичних змін, семантичні угруповання та класи слів; використовувати на практиці найбільш поширені фразеологічні одиниці, прислів'я та приказки турецької мови; користуватися турецькомовними словниками різного типу, мати практичні навички укладання словникових статей. Тому запропоновані методичні рекомендації спрямовані на поглиблення знань студентів з лексикології турецької мови, формування їхньої лінгвістичної та соціокультурної компетентностей під час опрацювання навчального матеріалу на практичних заняттях.

Методичні рекомендації містять п'ятнадцять розділів, що відповідають темам практичних занять за програмою навчальної дисципліни, список екзаменаційних питань та перелік джерел рекомендованої літератури.

У списку рекомендованої літератури пропонується перелік базової та додаткової літератури, яка наявна в бібліотеці університету, а також інформаційних ресурсів за фахом.

SEMİNER 1. Sözcük bilimi

1. Aşağıdaki konuları açıklayınız.

1. Sözcükbilimi söz bilimin dalı olarak
2. Sözcükbilimin dalları
3. Sözcükbilimin diğer bilimlerle ilişkisi
4. Kelime, Sözcük bilimi çalışma konusu olarak
(https://stud.com.ua/81702/literatura/ponyattya_slova)
<https://ru.osvita.ua/vnz/reports/logika/25349/>
5. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. С. 181-225
(https://fareast.knlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/Kochergan_M_P_-_Vstup_do_movoznavstva.pdf)
6. Türk dilinin kelime dağarcığının genel özellikleri

2. Okuduğunuz makalelerden ana terimleri yazıp sözlükçük yapınız.

SEMİNER 2. Sözcük bilimi- amacı, çalışma konusu ve ödevleri

1. Aşağıdaki konuları açıklayınız.

1. Anlamsal motivasyon kavramı (Медведева Е. В. Лексикология немецкого языка)

2. Dilde ikincil aday göstermenin ana yolları Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. С. 181-225 (https://fareast.knlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/Kochergan_M_P_-_Vstup_do_movoznavstva.pdf)

Медведева Е. В. Лексикология немецкого языка, с. 25)

3. Kelime anlamı türleri (<https://www.dersteknik.com/2011/04/kelime-anlam-turleri.html>)

4. Dünyanın ulusal dilimsel resmi (<https://optolov.ru/tr/dizajjn-spalni/nauchnye-kartiny-mira-i-problema-ih-sinteza-ponyatie-nauchnoi-kartiny-mira.html>)

<https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=9954>

10.https://www.academia.edu/40540720/%D0%9E%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5_%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2_%D0%B2_%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B5%D1%86%D0%BA%D0%BE%D0%BC_%D1%8F%D0%B7%D1%8B%D0%BA%D0%B5_%D0%BF%D1%83%D1%82%D0%B5%D0%BC_%D0%BE%D0%B1%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F

5. Aşağıdaki kelimeleri eşleştiriniz.

sözcükbilimi	іконічні знаки
genel sözcükbilimi	знаки-символи
tarihsel sözcükbilimi	ономасіологія
sözlükbilimi	знаки-ознаки
sözcük dağarcığı	семантична мотивованість
sözcükbirim	загальна лексикологія

onomasiyoloji	лексикографія
ikonik işaret	історична лексикологія
indeks işaret	словниковий запас
sembol işareti	лексема
anlamsal motivasyon	лексикологія

SEMİNER 3. Modern Türk edebi dilinin tarihine kısa bir gezi

1. Aşağıdaki konuları açıklayınız.

1. Türkçe ye olan diğer dillerin etkisi
2. Modern Türk Dilinin Oluşumunda Atatürk'ün Rolü (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/693229>)
3. Türk dilinin reformu – ana faydası (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/181199>)
4. Ödünç alınan kelimelerin ana özellikleri

2. Arapça dan Türkçe ye geçen ödünçlerden bahsediniz ve her kural için bir örnek veriniz.

3. Aşağıdaki Arapça kökenli sözcüklerin anlamlarını ve etimolojisini açıklayınız.

abes, abide, abras, acayıp, afife, afıeyt, beden, bivasıta, bina, caiz, cami, cerrahi, cümle, ders, dükkan, düldül, faal, faaliyet, galibiyet, hamur, hamule, hulul, boğaz, akıl, husus, hürriyet, icbar, icazet, ihlas, kant, kasaba, kurban, lağvolmak, mahcuz, mahluk, masara, meknuz, merci, mezamir, mizah, muayenne, muhterrem, nakliyat, paytak, resmiyet, rıza, sadık, satlıcan, semt, sof, şerare, tabip, tahmis, umum, vadolunmak, zabitan.

4. Aşağıdaki Farsça kökenli sözcüklerin anlamlarını ve etimolojisini açıklayınız.

aferin, ahır, avaze, bahane, barut, biperva, cam, cihan, cihangir, civan, damat, dert, derya, diğer, haçvari, kevgir, leylek, madrabaz, mekik, peder, dost, mercimek, meşe, nahak, nahoş

5. Farsça dan Türkçe ye geçen ödünçlerden bahsediniz ve her kural için bir örnek veriniz.

SEMİNER 4. Türk dilinin sözcük yapımı

1. Aşağıdaki sorulara cevap veriniz.

1. Sözcük değişmesine göre hangi dilleri biliyorsunuz? Türkçe nasıl bir dildir?
(<http://www.turkishfirst.ru/stories/430-klassifikatsiya-yazikov.html>)

2. Hangi sözcük yapımının çeşitleri biliyorsunuz?

(https://www.academia.edu/40540720/%D0%9E%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5_%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2_%D0%B2_%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B5%D1%86%D0%BA%D0%BE%D0%BC_%D1%8F%D0%B7%D1%8B%D0%BA%D0%B5_%D0%BF%D1%83%D1%82%D0%B5%D0%BC_%D0%BE%D0%B1%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F)

3. Üretken ve verimsiz eklerden bahsediniz.

(<http://s155239215.onlinehome.us/turkic/41TurkicInEnglish/TurkishSuffixesRu.htm>)

4. En ünlü isim ve fiil eklerinden bahsediniz.

5. Eşleştirilmiş kelimeler kavramını açıklayınız. Örnekleri veriniz.

2. Aşağıdaki sözcüklerin yapımı konusunda yorum yapınız.

akıllı, güçlü, tuzlu, iki katlı, dağlı, şehirli, İstanbullu, tuzluk, lezzetsiz, kısacık, yolculuk, çocukluk, güzellik, iyilik, yağmurluk, yazlık, **sınıfça**, bir aylık iş, kitapçı, uykucu, gözlükçü, mutsuzluk, akın, tütün, demin, irktaş, amelelik, örneğin, tatlıca, **insanca**, **günlerce**, bugünkü, mahkemece, **acıka**, **kapıcık**, **yıkınıt**, **iki yüzlü**, **köpeceğiz**, Türkleştiremediğimizlerdensinizdir.

Afyonkarahisarlılaştıramadıklarımızdan mısınız?

3. Aşağıdaki kelimelere türlü ekleri ekleyerek yeni kelimeleri oluşturunuz.

baş

meslek

inek

su

uyku

gerek
pencere
insan
komşu
sinir

SEMİNER 5. Türk dilinin sözcük yapımının özellikleri

1. Aşağıdaki sözcükler için Ukraynaca sözcükleri bulunuz. İki dilde ekleyen ekleri karşılaştırınız.

mantıklı -	yazma -
renkli -	kadınca -
demirci -	günlük -
iyice -	bolluk -
gidiş -	Dima cık -
büyücek -	kızacağız -
kırmızımsı -	kocaman -
yapı -	koku -
taşkın -	girinti -
utangaç -	yanık -
yırtık mırtık -	soya sop -

2. Aşağıdaki kelimelerin eklerinden yorum yapınız ve hangi dil parçasına ait olduklarını anlatınız.

zeytinlik, şekerlik, arpacık, kulakçık, suluk, insanlık, kardeşlik, acımsı, meslektaş, köylü, nişanlı, vatandaş, arkadaş renkli, mavili, horultu, bilgili, görgülü, otçul, bencil, evsiz, huysuz, beşinci, kumsal, akılsız, işsiz, yırtıcı, satıcı, parasız, evcil, kızcılık, kitapçık, sesteş, yakacak, açacak, bilgiç, dalgıç, üçüncü, ekşimsi, evrensel, yaşıt, cıvıltı, seçim, üretim, bölüm, çözüm, verim, vergi, sevgi, görgü, bilgi, örgü, sergi, algı, atkı, dalgın, kızgın, bilgin, durgun, salgın, yatak, kaçak, yazı, doğu, batı, gezi, tartı, yapıcı, geçici, kurucu, düşünce, eğlence, giyecek, durak, bölge, bilge, bulmaca, süpürge, geçit, yakıt, çakmak, belirti, çalışkan, başlangıç, yürüyüş, göçük, kırık, yığın, akın, tütün, ekin, gülünç, basınç, esinti, çıkıntı, döküntü, gelir, gider, okur,

kesmece, unutkan, çekingen, görsel, uysal, kesik, açık, işitsel, gelenek, görenek, olanak, seçenek, dikiş, ölçüt, dondurma, danışma, ekmek, kızartı.

3. Bu sayfadaki her ek için üç örnek veriniz.

<https://www.dilbilgisi.net/ek-konu-anlatimi/>

4. Bu sayfadaki her ek için üç örnek veriniz.

<https://www.dilbilgisi.net/filimsi-konu-anlatimi/>

SEMİNER 6. Kelime anlamları

1. Aşağıdaki sorulara cevap veriniz.

1. Kelimenin anlamlarının çeşitlerinden bahsediniz.

2. Aşağıdaki kavramları anlatınız:

- eş anlamlı kelimeler,
- yakın anlamlı kelimeler,
- zıt anlamlı kelimeler,
- eş sesli kelimeler

(<https://www.kolayturkce.com/es-anlamli-es-sesli-yakin-ve-zit-anlamli-kelimeler/>

<https://www.youtube.com/watch?v=1Mz9696sHx8>)

3. Aşağıdaki kavramları anlatınız:

- Sestaş kelimeler
- Eş sesli kelimeler
- Eş sesli biçimler
- Eş yazılı kelimeler

4. Çok anlamlılığın hangi çeşitlerini biliyorsunuz?

5. Metafor, benzetme, sembol, alegori ve metonimden ve bahsediniz

(<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/906470>,

<https://www.ishakedebiyat.com/post/metin-nart-yazd%C4%B1-metafor-simge-alegori-%C3%BCst%C3%BCne-bir-deneme>).

SEMİNER 7. Kelime anlamları: pratik

1. Aşağıdaki testi çözünüz.

1. Aşağıdaki tümcelerın hangisinde eş anlamlı kelimeler bir arada kullanılmıştır ?

- A) Son yıllarda sağlığına sıhhatine yeteri kadar özen göstermiyor .
- B) Yaşlı adamı karşıya geçirmek için genç bir çocuk koluna girdi .
- C) Dün aramıştım ama bugün akşam olacak hale cevap gelmedi .
- D) Aç karnına olunca tok olduğum zamanlardaki gibi neşeli değilim .

2. "Hayat zannettiğimiz kadar uzun değil" cümlesindeki altı çizili kelimenin eş anlamlısı aşağıdaki cümlelerin hangisinde kullanılmıştır ?

- A) Arkadaşlarla akşam olunca yemeğe gideceğiz .
- B) Ayakkabılarını özenle ayakkabılığa yerleştirdi .
- C) Evin önünü güzelce süpürdü .
- D) Adamın yaşamı türlü acılarla doluydu .

3. Aşağıdaki kelime çiftlerinden hangisinde diğerlerinden farklı bir anlam ilişkisi bulunmaktadır ?

- A) Okul - Mektep
- B) Beyaz - Ak
- C) Savaş - Sulh
- D) Öğrenci – Talebe

4. Aşağıdaki kelimelerden hangisinin zıt anlamlısı bulunmamaktadır ?

- A) Kolay
- B) Sol
- C) Yağlı
- D) Güzel

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sestesh bir kelime kullanılmamıştır ?

- A) Arkadaşlarıyla beraber oyunlar oynuyordu.
- B) Yeni aldığı fideleri dikmek için toprağı kazdı.
- C) Yaz aylarına girince keyfim yerine gelir.
- D) Bahçedeki yabancı otların hepsini yoldu.

6. Aşağıdaki kelimelerden hangisinin eş seslisi yani sesteshi bulunmamaktadır ?

- A) Saç
- B) Kap
- C) Bal
- D) Sal

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde zıt anlamlı kelimeler bir arada kullanılmıştır ?

- A) Elin evinde uzun süre kalamam, diyordu .
- B) Bu ürünlerde gelecek hafta indirim başlayacakmış .
- C) Bizim buralarda akşam olduğunda hava birden soğur .
- D) Kimseye muhtaç olmamak için gece gündüz çalışıyordu .

8. ‘Soğuk havalarda çay içmeye bayılıyorum’

Yukarıdaki cümlede altı çizili kelimelerden hangisi sesteshir?

- A) Soğuk
- B) havalarda
- C) çay
- D) bayılıyorum

2. Aşağıdaki cümlelerin içinde metafor, benzetme ve metonim bulunca onları anlatınız.

“Satış kralı”

“bütün bir kova harcadım”

“Pazar elimizde”

"Hayat bir yolculuktur, iyi yolculuk edin."

"bir çatal kaybetti"

"üç kaşık yedim",

"Bütün evren mükemmel bir makine mi? Toplum bir organizma mı?"

"Tüm yolcular (*düşünceler*) eleştirel, taciz edici, müdahaleci, dikkat dağıtıcı ve bağırان talimatlar verirken veya bazen sadece saçma olurken sürücü koltuğunda olabilirsiniz.

Bu yolcuların gürültülü bir şekilde bağırmalarına ve konuşmalarına izin verebilirsiniz.

Önünüzdeki yola odaklanmış, hedefinize veya değerimize yönelmiş."

"tüm bitki bir ödül aldı"

"Saçları güneş ışıkları gibi omuzlarına düşüyordu."

"iki bardak içtim"

"Ahmet çaresizlikle yerine oturdu. Kaderin çarklarına asla karşı koyamayacağını anlamış, ölümün soğuk nefesini üzerinde hissetmeye başlamıştı."

"Hayatıma güneş gibi doğdun"

"tüm şehir ralliye gitti"

3. Eş anlamlı, zıt anlamlı ve yakın anlamlı kelimelerin örnekleri veriniz (10 örnek her tür için).

SEMİNER 8. Kelime anlamları: metafor

1. Aşağıdaki makaleleri okuyup not alınız.

- Немировская А. В. Метафора турецкого художественного текста как объект перевода (<https://cyberleninka.ru/article/n/metafora-turetskogo-hudozhestvennogo-teksta-kak-obekt-perevoda/viewer>)
- «Птичья» метафора в русском и турецком языках (http://englishschool12.ru/publ/interesno_kazhdomu/interesno_kazhdomu/ptichja_metafora_v_russkom_i_tureckom_jazykakh/57-1-0-3650)
- Daşcıoğlu Y. Dilin içinde dil, doğanın içinde perde: şiirde metafor ve imge

2. Edebi metinlerde bulup 10 tane metafor örnek olarak veriniz.

1. Aşağıdaki metinde metafor bulup onu Ukraynaca ya çeviriniz.

Kendi Rüyasına Küskün

Ninno ve Sude'nin anısına...

İsmail Güzelsoy

“İnsan hafızası bir cinayet mahallidir. Orada gezinirsen, unutarak katlettiğin, farklı derinliklere gömülmüş bedenlerden yayılan kokular seni boğabilir. Unutmak taammüden cinayettir ve hatırlamadığın sürece katil aramızda gezecektir.”

Ürpererek sayfayı çevirdim. Hafızamda bu cümlelerin karşılığı bütünüyle silinmişti. Yirmi bir yıl önce “akıl fikir defteri”min bir kenarına karaladığım bu karanlık ifadeler neyle ilgili olabilirdi? Merak etmiyormuşum gibi davrandım. Kalkıp dişlerimi fırçalayıp yatağa gittim, gözlerimi kapadım.

Yirmi bir yıl önce, böylesi tüyler ürpertici sözler yazan birine “ben” demek ne tuhaftı. İnsan kaç yıl kendisi olarak kalır? İnsan ne zaman kendisinden kurtulur? Ne zaman sevdiğine dönüşmeyi başarır? Uyumak ve iyileşmek için gücümü toplamalıydım. Gözlerimi kapadım, “başka şeyler” düşünmeyi denedim. Olmadı. Olmayacağını biliyordum zaten. “Başka şeyler” yeniden başkalaşıp o nota geliyordu eninde sonunda. Zihnimi kemiren meraklı sürüngenini ne zaman yenebilmişim ki? Yerimden kalkıp salona geri geldiğimde hâlâ “başka şeyler”e odaklanmaya çalışıyordum aklımca. Deftere bakmamak için pencerenin önüne geldim; sigara sararken, caddeyi yıkayan belediye aracını izledim bir süre. Sarı ışıldaklı, hırıltılı, hantal hareketlerle ilerleyen bir aracın iki yanında, ellerinde kalın hortumlarla yürüyen adamların bağırıklarını duymayı denedim. Gece bile şehrin uğultusunu örtememişti. Yirmi bir yıl önce, o notu yazdığım sayfayı açtım.

Pek çok şeyi aşama aşama hatırlarız ama bazen zihnimizdeki kara deliklerin biri, yuttuğu her şeyi bir kerede kusuverir. Kendime yenilmiştim. Bu ne garip bir duygu, değil mi? Yenen de sensin, yenilen de. Kendi bileğini bükmüşsündür, kendi şahını son

karede kıstırmışsındır, kendini bir kroşeyle devirmişsindir. Yenilen yanın, yenen yanına gazez beslerken arkana yaslanıp yaşadığın zaferin tadını çıkaramazsın. Çünkü en insani yanın yenilmiştir. Adına hâlâ “ben” diyebildiğin son şeyi yıkmışsındır. Son kalen düşmüştür. Bir zamanlar yazdığın birkaç cümlenin gelecekteki yaralı benliğe seslenen gizli bir mektup olduğunu anlamışsındır. Bizim gibi insanların yenebileceği tek düşman, müzmin hatıralar olsa gerek.

O deftere yazdığım notun üzerinden geçen yirmi bir yıl her şeyi binlerce fikir ve hayal katmamının altına gömmüştü. Orada çözümünün imkansız olduğunu anladığımız karmaşık bulmacalar yatar. Benim bulmacam da Ninno, Sude ve onları takip eden meraklı, masum bir çocuğun hayaletiydi.

Uykusuz bir geceye daha teslim oldum. Yeni bir hatırlama ayini... Keşke caddeleri yıkayan o iri hortumlu, hantal arabaların yaptığı gibi, zaman da tüm tortuları yıkayıp götürseydi.

Yarım asır önce, yedi yaşındayken Ninno’yu ilk gördüğümde ondan korktuğumu hatırlıyorum. Delilerle çocukların ilişkisi korku üzerine kuruludur. İkisi de birbirinden korkar. Kasabanın iki delisinden biriydi Ninno. Dengesini kurmakta zorlanan bir sarhoş gibi, arada duraklayıp dingildeyerek duvarlara boş boş baktıktan sonra, seyrek kavaklarla çevrelenmiş toprak yol boyunca yürüyüp geçişini hatırladım. Paçaları yeri süpüren uzun, kahverengi pantolonu, üzerinde biriken yağ katmanlarıyla muşambalaşmıştı. Gövdesine oranla gereğinden uzun ayakları onu taşımakta zorlanıyor gibiydi. Henüz yürümeye başlayan bir bebek gibi paytak paytak birkaç adım attıktan sonra duraklayıp kararlı birkaç adım atıyor, yeniden yalpalıyordu. Düz bir çizgide ilerleyebilmek için çaba harcadığı kesindi. Bir yeri mi sızlıyordu, hasta mıydı? Bacaklarından biri kısa mıydı? Kuşkulu ve ürkek bakışlarla beni süzüşü, biraz yürüdükten sonra kerpiç duvarın bir noktasını dikkatle inceleyişi gözlerimin önüne geldi birden. Ne kadar dikkatli ve ölçülü davranıyordu! Bir deli o kadar denetimli olabilir miydi? Duvarlarda bir şey aradığını düşünmüştüm. Merakla onun arkasından bakarken içimdeki korkunun usulca yatıştığını hissetmişim. Merak kutsal değilse de,

ona çok yakın ve aynı ölçüde tehlikeli bir dürtüdür. Çünkü o en güçlü korkuları bile alt edecek kadar karşı konulmazdır. Hele de çocuklar söz konusu olduğunda... Onun neden duvarları incelediğini anlayamazsam hasta olacağımı hissettim bir an. Burnu neredeyse duvarın tozlu yüzeyine dokunacak kadar yaklaşmış, hafif şehla bakışlarını sabitleyip, kıpırtısızca donup kalmıştı. Soluk alıyor muydu?

“Ninno duvarları inceliyor yürürken” dedim abime. Elindeki kitabı indirdi, yüzüme baktı, böyle durumlarda hep yaptığı gibi sol kaşını kaldırdı, başını sola yatırdı ve paylayan bir vurguyla “E?” dedi. Benim saf olduğumu, anlamsız şeylerle zihnimi kurcaladığımı söyler dururdu. Göz göze geldiğimiz anda yeniden alay konusu olmaktan ürkererek, “Hiç ya, öyle işte” dedim. Abim başını iki yana sallayıp, lacivert, yağlı kağıtla kaplı kitabına yeniden gömüldü. dayanamadım, “Duvarları inceliyor, bir şey arıyor Ninno” dedim. Bu kez abim kitabı indirmeden, yüzüme bakmadan cevapladı: “Ulan oğlum herif deli, deli” dedi, bir dakika kadar bekledikten sonra sayıklarcasına ama daha yüksek perdeden tekrarladı: “Deli!”

“E?” dedim.

“E’si, bir delinin davranışlarını anlamak için onun kadar deli olman lazım. Duvarı da inceler, bulutu da, karıncaları da. Adamın akli oynamış çocuğum, anlamıyor musun bunu?” dedi abim.

Merakım yatışmış gibi yapmayı tercih ettim ama Ninno’nun duvarları inceleyiş anı gözlerimin önünden bir türlü gitmiyordu. Tam olarak ne kadar zaman geçtiğini söyleyemem, belki bir hafta, bir ay, belki birkaç gün... bu kez Sude sokağımızdan geçti. Kasabanın ikinci delisiydi Sude. Yüzü, başı ve omuzları kat kat tülbentle örtülüydü. Ninno’nun aksine kısa boylu, hafif kambur ve hülyalı bir görüntüsü vardı. Her şeye, her zamana ve herkese uzak... Bulunduğu hiçbir yere ve zamana ait olamayacak kadar soyut bir varlıktı Sude. Resimli Hayat Ansiklopedisi’ndeki herhangi bir çizim ondan çok daha somut, canlı ve dünyeviymiş. Sonraki günlerde bu yargımı pekiştirecek pek çok gözlemim olacaktı bu konuda. Caddelerde gezerken ona laf atanları, küfredenleri, “uğursuz yosma” diyerek taş atanları görmüyordu. Bir suret, bir

rüyet, bir fikirdi Sude. Başka bir zamanda yaşamış ve göçüp gitmiş birinin dünyada kalmış yansımasıydı, bir gölge, yazlık sinemanın perdesine yansıyan bir silüet, bir rüya artığıydı. Kendi varlığından bile habersiz, hafif esintiyle sokak aralarında, gürültülü meydanlarda akıp geçen bir karartıydı o.

“Sude kimseyi görmüyor gibi” dediğimde, abim, “Belki de sahiden görmüyordur” diyecekti.

Beni ilgilendiren daha şaşırtıcı bir ayrıntı vardı. Sude, kanal yoluna çıkan sokağımızın son evinin duvarının önünde durup oraya tebeşirle çizilmiş bir şekli incelemişti. Onun bu dünyada bulunduğu dair tek işaret buydu. Kapının önünde durup onun duvardaki şekli gördükten sonra telaşla geri dönüşüne tanık olmuştum. Soluk soluğa yürüyüp geçmişti. Köşedeki kahvehanenin önünde oturan dört gencin laf atmasına da aldırmayıp Zahirceciler Çarşısı yönünde kaybolmuştu. O duvara niye bakmıştı, ne vardı orada? Sude'nin baktığı yere gidip o tebeşir lekesini incelemek aklıma gelmemişti nasılsa. Ertesi gün gittiğimde, çizimin insan eliyle silindiğini görecektim.

“Bak iki deli var Iğdır'da, tamam mı?” dedim abime.

“E?” dedi abim yine paylamalı bir tonda.

“E'si, ikisi de duvarlara bakıyor, sence tuhaf değil mi?” dedim.

“Bak delilerle uğraşa uğraşa sen de kafayı üşütürsün, demedi deme sonra.”

“Sence niye... Öf, tamam ya!”

O çelimsiz, meraklı çocuk ile, şimdi onu hatırlamaya çalışan kişinin aynı olmadığını söyledim ya sana, aslında kırılmayan bir çizgi vardı aramızda. Yani adına her zaman “ben” diyebileceğim bir şey: Saplantı. İnsanların hayatları boyunca, yaşadığı çalkalanmalar ölçüsünde değiştiğini düşünüyorum. Bazen bu dönüşümler öyle köklü olur ki, öncesiyle ve sonrası iki ayrı varlıktır. Benim hayatımda bu çalkalanmalar, bir kasabayı doyuracak kadar çoktur. Yine de saplantılı kişiliğim hiç zeval görmedi. Bahar geceleri taraçadaki kerevete uzanıp, Ninno ile Sude'nin neden hiçbir zaman karşı

karşıya gelmediklerini merak edişimi hatırlıyorum. İlkokul çağında bir çocuk böylesi bir düşünceyle sürüklenip sabahı eder mi hiç? Ben ediyordum. O günlerdeki saplantılı merakımın şu anda, bu sözleri söylerken hissettiğimle aynı olup olmadığını bilmiyorum. Belki çocukluk merakımın nedeni korkmamdı. Bir çocuğun gözünde delilik bulaşıcı bir hastalıktır. Bu yüzden çocuklar delilerle çatışmayı yeğler. Ben çatışmak yerine bu iki delinin sırlarını keşfetmeyi seçmişim. Büyük ihtimalle bunu başarabilirsem korkularımdan kurtulacağıma inanıyordum. Yoksa neden iki meczubun her davranışını dikkatle izlersin ki?

Okuldan çıkar çıkmaz İğdır kuçelerinde onları arayıp durmamı, bulunca peşlerinden yürümemi başka nasıl açıklayabilirsin ki? Yüreğim sekerek, ürkerek, dükkânların yanlarındaki boşluklara sinerek Sude ile Ninno'yu takip ediyordum. Belki aylarca sürdü bu merak sürüklenişim. Tam olarak hatırlayamıyorum ama havaların serinlediğini, Ramazan ayının geldiğini, bayram sabahını filan hatırlıyorum ve bütün bu süre boyunca tek yaptığım, sokaklarda Sude ile Ninno'yu takip etmektir. Ramazan akşamları, caddeler boşaldığı zaman sokaklarda gizemli bir rotada gezinip duran üç insandan biri idim artık. İçten içe onlardan birine dönüşeceğim kaygısı hissediyordum. Korkularım ve merakım, içinden çıkılmaz bir labirente dönüşmüştü.

SEMİNER 10. Metaforun çeşitleri

1. Aşağıdaki makaleleri okuyup not alınız.

- Nagehan U. Edebiyatın metaforik gücü (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/909030>)
- Метафоры Русской и Турецкой Лингвокультур (на материале ФЕ с компонентами природно-ландшафтных объектов) ([### 2. Aşağıdaki metinde metafor bulup onu Türkçe ye çeviriniz.](https://www.academia.edu/30669586/%D0%91%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D1%8B%D0%B5_%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%B0%D1%84%D0%BE%D1%80%D1%8B_%D0%A0%D1%83%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B9_%D0%B8_%D0%A2%D1%83%D1%80%D0%B5%D1%86%D0%BA%D0%BE%D0%B9_%D0%9B%D0%B8%D0%BD%D0%B3%D0%B2%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80_%D0%BD%D0%B0_%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%B0%D0%BB%D0%B5_%D0%A4%D0%95_%D1%81_%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D0%BC%D0%B8_%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE_%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%88%D0%B0%D1%84%D1%82%D0%BD%D1%8B%D1%85_%D0%BE%D0%B1%D1%8A%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%BE%D0%B2_))</div><div data-bbox=)

Бабине літо

Калина уже по ярах стоїть у червоних кетягах, як у зорях. Кожна ягода аж дзвенить достиглим соком, так і жевріє сипким жаром. Але не може підпалити ні віття, ні стверділого листа. Горобці клюють ягоди, кетяги 7 ворущаться, і набубнявілі сузір'я здригаються, ніби хочуть злетіти. І від того, що на калині стільки ягід, вона здається усміхненою. Щасливою й усміхненою. Орють. Переорана чорна земля піднімає вище груди, звільна зітхає. Її огортає солодка

втома: за літо вона наморилась, вигойдуючи на собі збіжжя, бита громом, лякана блискавкою. Тепер вона позіхає, сивими ранками вкривається туманом, до полудня тримає на собі колючу росу, а тепло її ввечері швидко простигає, залазячи вглиб... Земля жде на обложну мокву, на сірі пронизуючі вітри, на безпроглядні ночі. Вся та негода буде їй байдужою, вона засинатиме. І коли хута співатиме од яру свою перемерзлу пісню, вона вже спатиме. Все більше вкриватиметься глибокими заметами. І снитиметься їй, мабуть, легкий весняний дощ, який лунко стукає у її снігову хату. І так довго снитиметься їй той дощ, аж поки справді не розбудить. А тепер – орють, і калина по ярах стоїть у вогні. А тепер небо сизе, і по ньому пасуться сизі хмари. А тепер – лисиця вибігає з нори, вже пухнастіша, і хоч не залишає поки що слідів, але така ж обачна, як і тоді, коли сніг буде продзьобаний торочками її лап. А тепер – повітря пронизане сумом, і той сум тонко блищить на поверхні польової річечки-крутійки, ним пахне димок з багаття, у якому пастухи печуть картоплю, тим сумом дзвенить торохка бадилина, за яку вчепилась, цідиться і не може процідитись нитка бабиного літа. А тепер тітка Солоха ламає калину. Зірвані кетяги складає в торбу. Сама вона – згорблена та немічна. Щоб стара була така – то ні; а всеньке життя прослабувала, нездужалося їй. Якого кетяга не дістає, то нагинає гілляку. А якої гілляки не нагне, то рогачиком її притягує. Ягоди сяють у сузір'ї, не опадають і мимоволі соком не бризкають. Вони терпкувато пахнуть, і гіркощами од них несе, і вже долоні натерлись калиною, і одяг, і коси просякли також. Поступово худі бабині щоки теж починають світитись, ніби калина покропила їх своїм соком. (Є. Гуцало).

3. Edebi metinlerde (Ukraynaca) 10 tane metafor bulup örnek olarak veriniz. Bunları Türkçe ye çeviriniz.

SEMİNER 11. Metaforun özellikleri

1. Aşağıdaki metinde metafor bulup onu Türkçe ye çeviriniz.

Ластівка з перебитим крилом

Після гарячого літнього дня заgrimіла гроза. Пішла злива. Вода залила ластів'яче гніздо, що приліпилося до стіни старої повітки. Розвалилося гніздечко, повипадали пташенята. Вони вбралися в пір'ячко, але ще не вміли літати. В'ється Ластівка над дітками, кличе їх під кущ заховатися.

Кілька днів жили пташенята під кущем. Ластівка носила їм їжу. Вони збивались докупки і ждали маму.

Ось уже четверо діток навчилося літати й порозлітались. А одне сидить не може здійснитись. У нього перебите крило. Як випало з гнізда, покалічилося.

До осені жило поранене пташеня під кущем. Його доглядала мати. А коли настав час відлітати в теплий край, ластівки зібралися чималим табунцем, сіли на кущ, і довго чулося їхнє тривожне попискування.

Відлетіли пташки в теплий край. Зосталася молода ластівочка з перебитим крильцем. Я взяв її та й приніс додому. Вона довірливо пригулилася до мене. Я посадив її на віконце. Ластівка дивилася в синє небо. Мені здалося, що в неї на очах тремтять сльози.

SEMİNER 12. Deyim bilimi

1. Aşağıdaki makaleleri okuyup sonraki sorulara cevap veriniz.

1. Deyim ne demek?
2. Deyim bilimi ne ile ilgeleniyor?
3. Deyimin hangi çeşitleri biliyorsunuz?
4. Deyimin esas özelliklerinden bahsediniz.
5. Deyimler Türkçe’de nasıl gruplandırılır?
6. Atasözünün ana özelliklerinden bahsediniz.
7. Deyimin atasözü ile arasındaki farkı açıklayınız.

- <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/447233>
- https://www.researchgate.net/publication/289534614_Deyim_Bilimi_Isiginda_Deyim_Kavrami
- <https://deyimler.cokbilgi.com/deyim-turleri-cesitleri/>
- <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/155294>
- <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/76215/36-Ylmaz.pdf?sequence=1>
- <https://studfile.net/preview/7160791/page:14/>
- https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk%C3%A7ede_deyim

2. Aşağıdaki deyimleri (30 tane) Ukraynaca’ya çeviriniz ve onların biçimini / işletmesini açıklayınız.

<https://www.milliyet.com.tr/cocuk/kultur-sanat/atasozleri-ve-anlamlari-en-guzel-deyimler-ve-cok-kullanilan-atasozu-ornekleri-6243237>

SEMİNER 13. Deyim bilimi: pratik 1

1. Aşağıdaki testi çözünüz.

<https://cevabinizburda.com/deyimler-ve-atasozleri-test-1/>

2. Aşağıdaki sözcükleri ve ifadeleri üç kategori olarak gruplandırınız –

a) deyim b) atasözü c) özdeiş

Onları Ukraynaca'ya çeviriniz.

İnsan beşer bazen şaşar; Şafak atmak; Kasap et derdinde koyun can derdinde; İyi dost kara günde belli olur; Şakası yok; Adalet olmadan bilgi, ilim değil kurnazlıktır; Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır; Şamar oğlanı; Sanat altın bileziktir; Korkak, tehlike olmadığı zamanlarda yumruğunu sallar; Şeyhin kerameti kendinden menkul; Kılavuzu karga olanın burnu boktan ayrılmaz; Şeytan görsün yüzünü; Keçide de sakal var; Kork Allah'tan korkmayandan; Şimşekleri üzerine çekmek; Kızını dövmeyen dizini döver; Mazlumun ahı yerde kalmaz; Kafadan kontak (sakat); Egemenlik kayıtsız ve şartsız milletindir.

3. Aşağıdaki deyimleri ve atasözleri Ukraynaca'ya çeviriniz.

Abuk sabuk konuşmak, ağız kalabalığına getirmek, baş etmek (bir şeyle) (bir kimseyle), aba vakti yaba, yaba vakti aba, çağ açmak, sabahı etmek (veya bulmak), gaflete düşmek, faka basmak, jeton düşmek, kabak tadı vermek, lafa boğmak, nabza göre şerbet vermek, öç almak, öbür (öteki) dünya, rahatına bakmak, tabanları kaldırmak, vadesi gelmek (yetmek), zahmete sokmak.

4. Aşağıdaki deyimleri ve atasözleri Türkçe'ye çeviriniz.

SEMİNER 14. Deyim bilimi: pratik 2

1. Aşağıdaki kelimelerden deyim yada atasözü oluşturunuz. Bunları Ukraynaca'ya çeviriniz.

ters / Pabucunu / giydirmek _____

Pahalıya / olmak/ mal _____

başına / Bahar / vurmak (birinin) _____

belli / Ucu / olmamak / ortası _____

yoğa / Vara / karışmak _____

düğününden, / Abdal / çocuk / usanmaz / oyunda. _____

avlo / Alçak / atlamağa / gelir / iyi. _____

hesap / çarşıya / Evdeki / uymaz. _____

Mallı / iyidir / zenginden / zengin / evlatlı _____

komşunun / Komşu / muhtaçtır / külüne _____

2. Aşağıdaki deyimleri ve atasözleri Türkçe'ye çeviriniz.

Яку дружбу заведеш, таке й життя проведеш.

Година за годиною — та й так вік зійде.

В добрім житті кучері в'ються, в поганім — січуться.

Живи просто, проживеш років зо сто, а будеш лукавить, так чорт тебе задавить.

Без охоти нема роботи.

Важко ждять, як нічого не видать.

Взявся за гуж, не кажи, що не дуж.

В тебе на чолі написано

Нісенітниця, беліберда

Яблуко від яблуні недалеко падає

1. Aşağıdaki cümleleri Türkçeye çeviriniz.

1. Тільки наступного дня вона *зважилася* зателефонувати. 2. *Наберися мужності, у кожного своє горе.* 3. Її не переробиш – *що в голові, те й на язиці.* 4. Він такий *шляхетний* – рідкість у наші часи. 5. Типова мелодрама – саме *сюсюкання.* 6. Кожній другій особі жіночої статі він оголошував, що його *серце вільне* – справжнісінький *Казанова!* 7. Вона *безжурно* смакувала каву на веранді. 8. Будьте обережні – він такий *лихий!* 9. Вечір, тихо, саме час для *щиросердої* розмови. 10. Хай там скільки йому років та він *наймолодший душою* серед нас. 11. Тільки згодом з'ясувалося, який він *черствий* душою. 12. *Мати добрі наміри* – то вже півсправи. 13. Вона має *серце з чистого золота* – така добра! 14. Незважаючи на небезпеку, вони *відважно* прийняли виклик. 15. Дякуємо за *теплий* прийом. 16. Вони *самовіддано* боролися і перемогли. 17. Вона йшла на зустріч *сповнена суперечливих почуттів.* 18. Це була зовсім інша людина – *пригнічена, із зламанною волею.* 19. Його серце *аж кров'ю обливалося*, тільки-но він згадував, що сталося.

2. Aşağıdaki iş konusundaki cümleleri Türkçe'ye çeviriniz.

1. Той, хто не хоче працювати, ніколи не підніметься у положенні на роботі, тому що «Нема труда – нема плода».
2. Він завжди скаржиться, що має по горло роботи. Але мені здається, що він не дуже розторопний та лінується, оскільки найкращий спосіб позбутися роботи – зробити її.
3. Він запевняє мене, що впорається з цією роботою, але мене не дуже вражало все, що він робив раніше. Як говорять: «Робота майстра величає».
4. Зараз він промисловий магнат, але починав як робітник фізичної праці, що був певний час на задніх лавах.
5. Він перспективний, енергійний молодий чоловік, однак любить завершати роботу в останню мить.

SINAV SORULARI

1. Sözcük bilimi ve dalları. Amacı ve diğer bilim dallarıyla ilişkisi.
2. Orijinal Türkçe kelime hazinesi
3. Türkçe'ye ödünç alınan kelimeler
4. Türkçede Arapçılığın ve İrancılığın Fonetik Değişimleri
5. Kelimenin sözlüksel anlamı. Kelimenin dilbilimsel (gramer) anlamı
6. Çok anlamlılık türleri
7. Sestaş kelimeler. Çeşitleri
8. Eşanlamlı kelimeler
9. Zıt anlamlı kelimeler
10. Sestaş kelimeler. Eş sesli kelimeler. Eş sesli biçimler. Eş yazılı kelimeler.
11. Deyim bilimi ve dalları.
12. Deyimin çeşitleri.

KAYNAKÇA

1. Aksan D. Türkçenin sözvarlığı. Ankara; Engin yayınevi, 1996. 250 s.
2. Günay Doğan V. Sözçük bilime giriş. İstanbul: Matbaa 70, 2007. 311 s.
3. Sari I. Türkçede ekleme dışı sözcük yapımı ve sözlükselleşme. İstanbul, 2019. 455 s.
4. Ганич Д. І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища шк.,1985. 250 с.
5. Зеленюк А.С. Основи лексикології (під кутом зору теорії лінгвістичного детермінізму). Луганськ: Альма-матер, 2003. 180 с. 18
6. Иванов С.М. Арабизмы в турецком языке. Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1973. 61 с.2.
7. Левковская К.А. Теория слова. Москва: Изд-во «Высшая школа. 1963. 269 с.
8. Логвиненко І.А. *Лексичні запозичення в турецькій мові. Проблеми викладання східних мов: зб.наукових праць кафедри східних мов. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2004. С. 12*
9. Назарова Г.Ш. Лексикология современного турецкого языка. Тверь.: Изд-во ТашГИВ, 2002. 78 с.
10. Нурмаханов А.Н. Тюркская фразеология. Алмааты, Гылым, 1998. 267 с.
11. Мініахметова Е.Х. Арготична лексика в турецькій мові. *Ученые записки Таврического национального университета им.В. И. Вернадского. Сер.: Филология. Социальные коммуникации. 2010. Т. 23 (62). No 3. С. 107-113.*
12. Мініахметова Е.Х. Омоніми у турецькій мові. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Сер.: Филология. 2007. Т. 20 (59). No 5. С. 206-214.*
13. [http:// www.dersturkce.com-CuMLEDE_VURGU-1](http://www.dersturkce.com-CuMLEDE_VURGU-1)
14. <https://www.turkceci.com/9-sinif-ses-bilgisi-ve-telaffuz-konu-anlatimi.html>
15. [http:// www.turkedebiyati.org](http://www.turkedebiyati.org)
16. https://unilib.library.pdpu.edu.ua/list.php?IDlist=Q_3#up

Навчальне видання

Юмрукуз Анастасія Анатоліївна

**Методичні рекомендації до практичних занять
з дисципліни «Лексикологія (турецька мова)» для студентів 3-го року
навчання спеціальності
014 Середня освіта (Мова і література (турецька))**

Авторська редакція

Підписано до друку 30.06.21. Формат 60×90 1/16.

Печать офсетна. Папір типографський № 3.

Тираж 300 екз.

Копіювальний центр «Магістр»

м.Одеса, вул.Торгова, 3

тел. 732-18-27